

Радмило В. Кошутӣћ

radmilo.kosutic@yahoo.com

**„Наша пресвета смрт“:
Феномен култа Свете Смрти у Мексику**

Апстракт: Сврха овог рада је да у кратким цртама представи учење и развој култа *Свете Смрти* као и да укаже на интересовање антропологије и религиологије за овај феномен што доприноси бољем разумевању ове занимљиве теме. То никако није исцрпна студија о том питању, већ само полазна тачка за даља, свеобухватнија и интердисциплинарна истраживања. Култ *Свете Смрти* је све више популаран, не само у Мексику већ и у суседним земљама, попут Гватемале, Салвадора и САД. Култ *Свете Смрти* представља друштвени феномен кога тек треба систематски изучавати, тим пре што је такав синкретистички религијски систем веома омиљен међу мексичким подземљем: дилерима дроге, уличним продавцима, таксистима, продавцима пиратерије, децом улице, проституткама, џепарошима, криминалним бандама као и убицама.

Кључне речи: божанства, Католичка црква, култ, Мексико, религија, синкретизам, смрт

Смрт говори

Неки трговац у Багдаду пошаље свог слугу на тржницу, да му купи хране. После извесног времена слуга се врати блед и дрхћући му рече: „Господару, баш сада, на тргу, гурну ме у вреви нека жена, а кад се окренух, видех – гурнула ме је Смрт. Погледала ме је и запретила ми руком. Молим те, позајми ми коња да одмах одјашем из овог града, не бих ли измакао својој судбини. Отићи ћу у Самару, тамо ме Смрт неће пронаћи.“ Трговац му даде коња, слуга га узјаши, подбоде мамузама и натера да јури најбрже што је могао. Тада трговац дође на тржницу, угледа мене међу светином, приближи ми се и упита: „Зашто си јутрос претила моме слуги?“ „Нисам му претила“, одвратих ја, „већ се само лецнух од изненађења. Запањило ме што га видим у Багдаду, кад ноћас имам с њим састанак у Самари“.

Вилијам Сомерсет Мом

Увод

Смрт без сумње означава апсолутни крај нечега позитивног и живог: човека, биљке, животиње, пријатељства, савезништва, мира, неке епохе. Као симбол, смрт је заиста пролазни и уништавајући аспект постојања. Са хришћанског и са културолошког становишта смрт свакако представља трагедију. Апостол Павле је назива „последњим непријатељем“. Тајна смрти се традиционално осећа као тескоба и страх. Страх од смрти је толико присутан у људској свести пред непознатим обликом постојања и од ишчезнућа у ништавилу. Ако основни нагон сваког човека испољава вољу за постојањем и животом, односно жељу да се преживи, избегне смрт или да се о њој не мисли, намећу се логична питања: зашто се смрт узима за најзначајнији симбол у нашем животу? Које су побуде за таквом симболиком? Каква се смрт може обожавати и бити света? Какви мотиви и околности доводе до овог феномена?

Универзалност овог религијског и културног феномена може се схватити само кроз пажљиво изучавање персонификоване смрти током разних епоха великих политеистичких и монотеистичких религија, у којима је смрт увек представљена као значајно и моћно биће, као и у Средњем веку када је владала куга и косила све пред собом. Отуда је и настао *мртвачки плес* (*dance macabre*), касносредњовековна алегија морализаторског карактера о свеprisутној смрти и пролазности живота. Та иконографска тема, с почетка XV века у Западној Европи, приказује низ парова сачињених од представника црквене и световне хијерархије, полова и животних доба, те лешева или скелета као илустрација истоимене песме (Mâle 1908).

И поред тога што култ смрти у Мексику потиче још из времена пре доласка шпанских освајача, тек од 2003. године култ *Свете Смрти* постаје званично организована нова религија која се убрзано шири. Тај култ заправо је основало једно крило *Традиционалне Католичке Цркве Мексика и САД-а* коју предводи Давид Ромо Гиљен, чије је седиште у Мексико Ситију, престоници новог култа. Још трају преговори са мексичком владом у којима се разматра могућност да та религија буде и званично призната. Највећу бригу изазива чињеница да је култ радо прихваћен међу наркодилерима и затвореницима. И америчка штампа, од 2004. године, све више се бави овим феноменом док је прави бестселер постао роман Хомера Ариђиса *Света Смрт* (Aridjis 2003) који описује животе шест верника тог култа приписујући му имиџ заштитника трговаца дрогом.

Смрт у мексичким култовима

Реч синкретизам, односно спајање више различитих религијских учења, није довољна да у потпуности објасни све видове испољавања религиозности у Мексику. У грубим цртама, култ *Свете Смрти* у својим коренима

садржи три велика религијска система: хришћанство, односно католичанство Шпаније 16. века, елементе древне астечке религије који су се очували до данас и културу Јоруба, иначе широко распрострањену на Куби и у Бразилу коју су донели робови из Африке (Kindrick 2012, 15). Иако се ове културе на неки начин међусобно прожимају, ни у једној од од њих смрт не заузима тако централну и ритуалну улогу као што је то случај у култу *Свете Смрти* као новој врсти религије. Скептици би могли да кажу да је смрт у Мексику одувек била поштована као божанство и да је благонаклона према онима који јој се моле, а код Астека носи, за нас, компликована имена: Хоатцикуи или Миктлантекутли, господар света умрлих код Астека, затим Тлалок, бог кише и плодности коме су приношене људске жртве а који је такође обитавао у подземном свету са душама људи коју су страдали од муње, неке болести или које је неко удавио.

Астеци су били у сталном додиру са смрћу пре свега због својих војних активности и приношења људских жртава. Обреди везани за смрт су полако нашли своје место у свакодневним активностима у време када су настајале легенде о смрти и моћима коју је смрт поседовала. За Астеке, наследике древних традиција, смрт је имала посебан значај јер су је сматрали не само као коначни крај земаљског већ и као почетак загробног живота. Тако на пример, организоване су игре лоптом у част сунца а губитници би били приношени као жртве. За Астеке, сунце је представљало најзначајнији елемент с обзиром да се налазило наспрам сумрака и моћима ноћи. Како би сунце увек могло да излази и како га не би поразила ноћ и њене силе, било је неопходно непрестано га хранити *драгоценом течношћу*, односно људском крвљу коју би прибављали тако што би водили честе ратове (*цветне ратове*) с јединим циљем како би што више заробљеника било принето на жртву боговима. И Маје су жртвовале девице бацајући их у посвећене сеноте.¹ Смрт је представљала посебан начин части једне особе. Астеци су веровали у постојање коначног боравишта мртвих (Миктлан). Загробна судбина људи била је различита. На пример, душе умрле деце одлазиле би у Чичиуакваучо, у место где расте дрвеће са чијих грана капље млеко. Душе обичних смртника одлазиле би управо у Миктлан после врло сложеног и напорног путовања пуног разних тегоба и опасности. Они који би умрли од разних болести, погинули од удара грома или се удавили одлазили би у Тлалокан, у место благостања и свежине. Сви који би умрли на такав начин сматрани би жртвама бога Тлалока па не би били сахрањивани већ спаљивани (Aguilar-Moreno 2006, 144–152; Carrasco 1998, 191–217). Такође се помиње и место Илхуикатл (стан сунца), где уживања трају вечно, где нема ни дана ни ноћи, где би одлазиле душе ратника палих на бојном

¹ Пећине испуњене водом.

пољу или оних које би заробили непријатељи (Milin 1997, 225–226). Поред астечких божанстава смрти, издвајају се још и мајански бог смрти Ах Кими, затим у вавилонском пантеону бог и богиња подземног света Нергал и Ешеркигал, у Старој Грчкој Хад, у Риму Плутон, код Викинга Хел богиња света умрлих, Оја, богиња смрти јоруба религије, Озирис бог подземног света и друга божанства (Sánchez Martínez 2011, 110). Такође, и у коренима јудеохришћанске културе налазимо анђела смрти који се помиње у Старом завету, у Књизи Изласка, Другој књизи о царевима, Самуиловој књизи. Понекад се анђеоска смрт поистовећује с Азраелом.

Из наведених примера може се уочити да је *Смрт* увек имала своје место пред олтарима и у молитвама. Наравно, кад се разматра иконографија култа *Свете Смрти*, неизоставно је поменути низове лобања које су украшавале астечке храмове, а сличне манифестације можемо наћи и на другим местима у свету. Међу научницима не постоји сагласност по питању порекла *богиње смрти*. С једне стране постоје мишљења да је у корену култа *богиње смрти* управо то живо сећање на астечко царство које се касније преноси и на хришћанску традицију, док други истраживачи тврде да култ има у потпуности шпанско порекло и, коначно, постоје мишљења да се заправо ради о једном романтичном поновном откривању и уздицању култа за време владавине Лазара Карденаса, „када су интелектуалци, масони и антиклерикалци желели да нагласе мексички идентитет који је постојао пре доласка Шпанаца“ (Fragoso Lugo 2007, 10). Што се тиче шпанског порекла култа треба приметити да постоји празник Обожавања костију, када се 1. новембра у Мексику износе кости мученика и светаца како би им народ исказао поштовање и поклоњење. О овоме постоје сликовита сведочанства у градовима Такско, Закатекас и Толука. У тим градовима се на посебан начин прославља Страсна или Велика седмица. Слично томе треба имати у виду да се статуа Добре или Свете смрти износи ради отварања литије (процесије) на Велики петак.

Шаманизам и вештичарење

Шаманизам је облик магијског размишљања у чијој је основи призивање душа умрлих као и натприродних бића. Можда је шаманизам најкарактеристичнији у односу на све древне мексичке култове јер се и дан данас разликују његови разни видови, у зависности од изворних веза са древним народима, као што су традиције племена Нахуал, Маја и осталих. Народни назив за мексичке шамане је *brujos* (врачеви) (Chesnut 2012, 119). Спектар њиховог деловања обухвата исцељења, стављање под заштиту натприродних бића, тумачења снова као и израду амајлија. Престоница

шаманизма је град Сонора у ком се налази велика тржница амајлија, напитака са тајним рецептима и светих слика. По мишљењу неких истраживача управо се у овој средини, пре више од сто година, појављују статуе *Свете Смрти* као најобичнији производ са тезге, а за купце који су на тај начин желели да стекну заштиту моћних и натприродних сила. *Hechiceria* се најприближније може превести као вештичарење или врачање на основи изучавања црне магије Де Мартина у његовој студији *Југ и магија*. Реч је, дакле, о древној матријархалној вештини, бацању чини и врацбина, тајних ритуала чија моћ може да иде чак и до изазивања смрти (De Martino 1982). Као европска магија, и Мексичка се дели на три боје; белу, црну и црвену и вероватно да из ове културе *Света Смрт* за свој огртач преузима увек једну од ове три боје, у зависности коју различиту обредну моћ изражава.

Култура јоруба је у корену вуду религије и сантерије које се, кренувши из Бразила, шире и прожимају читаву Латинску Америку и представљају саставни део, антрополошки речено, католичке народне побожности. Механизам преклапања афричког анимизма и католичке олеографије у Мексику изобличио је пантеон хришћанских светаца, прилагођавајући га својим потребама или обogaћујући га светим представама где је то потребно. Тако се, на пример, Елегуа реинкарнира као Свето Дете од Атоће (*Santo Niño de Atocha*), Обатале као Милосна Госпа (*Virgen de las Mercedes*), Ошун као Наша Милосрдна Госпа (*Nuestra Señora de la Caridad del Cobre*) и тако даље. У том смислу још једна друга *оруша* (Јоруба божанство) Оја или *Госпа гробаља*, могла је постати света у Мексику.

Врачеви и исцелитељи

Латиноамерички термин *curandero* значи врач-исцелитељ; то је особа која поседује древна знања о искуственој и езотеријској медицини, а то знање се састоји од тајних обреда, рецепата и напитака намењених лечењу и представља први начин лечења пре појаве званичне медицине. И дан данас, многи становници Латинске Америке се обраћају врачевима и то у широком спектру случајева и болести: од малих богиња па све до прекида нежељене трудноће. Иако сам по себи свет врачева не може да се дефинише религијским, ипак постоје бића у овој магијској пракси која могу да се упореде с правим свецима. Легендарне личности, попут Ниња Фиденција и Дон Педра Харамилја (чувени мексички врачеве из XIX века), као и персонификација изворне моћи коју има смрт, постају предмет обожавања и поштовања готово у истој мери као и сам Исус Христос. У коренима настанка исцелитељства (*curanderia*) налазе се и сујевјерни обичаји Шпаније XVI века, природно-исцелитељске технике народа Средње

Америке и утицаји урођеничких култура са територије данашњег САД, као и утицаји веровања Вика магије. Еквивалент савременим апотекама у систему врачева и исцелитеља су такозване *botanicas* (биљне апотеке). То су продавнице у којима се продаје биље, препарати животињског и биљног порекла као и слике светаца који се поштују. У великим метрополама САД, ове продавнице су највећи центри ширења иконографије *Свете Смрти* (Chesnut 2012, 140).

Злочин и религиозна осећања

У колективној и религиозној свести народа, сви видови живота и међуљудских односа изгледа као да су под заштитом одређеног свеца. То се односи чак и на криминалне активности. Као и већина Мексиканаца, и дилери дроге упућују своје молитве Богородици од Гваделупеа, која се у Мексику највише поштује, али традиционално гаје посебну побожност према светитељима који су им наклоњени приликом вршења злочина или када се нађу у опасности. Свети апостол Тадеј, Свети Мартин Коњаник (вероватно Свети Мартин из Тура) и Свети Мартин од Пореса су неки од светитеља чије су поштовање криминалци директно преузели из канона Католичке цркве (Kail 2008, 111–113). Остали свеци које они поштују не постоје у црквеном календару Католичке цркве. У Кулиакану, сваког трећег маја, хиљаде верника долазе како би одали почаст Исусу Малвердеу, статуи младића са брковима. Не само што Католичка црква негира постојање човека с тим именом, већ и званични историјски извори негирају постојање такве особе, односно свеца заштитника крадљиваца и трговаца дрогом. Овај бандит, који по узору на Робина Худа дели свој плен сиромашнима, вероватно је фигура из маште, надахнута ликом стварних бандита Хераклиа Бернала и Хесуса Хуареза Маза. У оба случаја ради се о разбојницима који су, по народној традицији, неправедно и сурово осуђени на смрт, због чега заветне лепезе и свеће посвећене Малвердеу имају осликан лик обешеног човека. Малверде је светац коме се највише моле и од кога траже да над њима бди, они који чине безакоње. У граду Ођинага² постоји слична, локална легенда о разбојнику који се зове *Anima di Leyva*. Реч је о бандиту неправедно осуђеном на ломачу који је у тренутку погубљења подигао кажипрст ка небу. Претпоставља се да се његова сахрањена десна рука поштује као реликвија која пружа заштиту онима који су са друге стране закона. Ипак, после више од једног века непрекидног и снажног поштовања култа Хезуса Малвердеа нови моћни култ *Свете Смрти* га свакодневно потискује. Веза између култа *Свете Смрти* и трговаца дрогом

² Град који се налази на самој граници са савезном америчком државом Тексас.

често се у медијима истиче. Тако на пример, постоји извештај из 2004. године о масовном убиству у северној мексичкој држави Синалоа са више од 50 жртава које су имале тетоваже *Свете Смрти*. Такође, исте године, приликом полицијске рације у кући Хилберта Гарсије, заменика наркобоса гулфског картела пронађене су многе статуе *Свете Смрти*.

Кварт Тепито

Иако се не може са тачно одредити почетак практиковања култа *Свете Смрти*, сигурно се може рећи да се зачео крајем деведесетих година прошлог века. Један од првих облика култа јавио се међу популацијом *Северног затвора*, установе која броји око осам и по хиљада затвореника, чија је просечна старост 35 година а где је већина осуђена на вишедеценијске затворске казне. Изгледа да су тетоваже Свете Смрти овде настале, потиснувши тако Богородицу од Гваделупеа као и њену улогу мајчинске заштитнице и утешитељице. Знатно снажније од италског натписа „мајко опрости“, тетоважа *Свете Смрти* (понекад праћена натписом „смрт мојим непријатељима“) преузима улогу верског завета и саставног дела идентитета; данас је овај култ толико распрострањен да је скоро немогуће разликовати бившег затвореника од нарко-трафиканта или од обичног верника у кварту Тепито. У једном од квартава Мексико Ситија живи око 120.000 становника. То је гето у који су се досељавали најсиромашнији слојеви становништа главног града, што је последица пропадања или рушења квартава на периферији у којима су претходно живели а на чије просторе се незадрживо шири велеград. У два наврата, 1920. и 1945, квартал Тепито је био потпуно пренасељен, било је немогуће контролисати га и као такав остао је до данас. То је до те мере озлоглашено место да, као такво, улази и у народно предање. Није тајна да у Тепиту влада мафија, због чега је мафијашком Тепиту посвећено и о њему снимљено више филмова: „Нека живи Тепито“ (*Que viva Tepito* 1981); „Мали бик из Тепита“ (*El Torito de Tepito*, 1981); „Тепито да“ (*Tepito sí*, 1982); „Кријумчари из Тепита“ (*Los Fayuqueros de Tepito*, 1982); „Каифани из Тепита“ (*Los Caifanes de Tepito*, 2000); „Картел из Тепита“ (*El Cartel de Tepito*, 2000); „Мој крај је Тенумо“ (*Mi barrio es Tepito*, 2001); „Тепито, жестоки крај“ (*Barrio Bravo de Tepito*, 2001); „Револвераш из Тепита“ (*El Gatillero de Tepito*, 2004) наслови су који се заснивају на миту о Тепиту и епског су карактера. Традиционално, Тепито је био квартал обућара и малих обућарских фабрика, али данас представља опасну четврт у којој царују дрога и проституција а истовремено је постала и средиште култа *Свете Смрти*. Већ крајем деведесетих година XX века у Тепиту је отворена прва капела посвећена *Светој Смрти*. Из-

грађена је на приватном поседу Енрикете Ромеро. Будући да је она једна од првих верника култа која организује његово поштовање, Енрикета Ромеро осликава у својој личности културно порекло самог култа *Свете Смрти*. За себе каже да је убеђена хришћанка и тврди да *Света Смрт* није страна религији Светог писма. Пориче било какав утицај сатанизма или вештичарења, односно врачања у самом култу. Госпођа Ромеро даље тврди да је наследила посвећеност култа *Свете Смрти* од своје блиске рођаке Леоноре Паредес још 1962, наглашавајући да религиозни сензибилитет за смрт постоји већ најмање 100 година. Каже да је као млада видела на тржници у Сонори једну статуу *Свете Смрти* која је направљена вероватно у XIX веку а тој статуи су шамани из Катемака указивали велико поштовање. Госпођа Ромеро лично је на себе преузела обавезу одевања статуе *Свете Смрти* у храму у Тепиту.

Ширење култа

Године 2003, поштовање *Свете Смрти* добија важно званично признање захваљујући напорима Давида Ромо Гиљена. Његов допринос афирмацији култа се састоји у томе што је прво изградио капелицу а затим омогућио и простор у једној цркви како би култ *Свете Смрти* коначно нашао своје место у јавности. Ромо Гиљен је надбискуп *Традиционалне Католичке Цркве Мексика и САД-а*, конфесије која се простире на Мексико и Калифорнију. Формално, *Традиционална Католичка Црква Мексика и САД-а* се чврсто држи учења Тридентског сабора из 1570. године као и учења папе Пија V. У сваком случају тешко је разумети како у оквиру правоверне Католичке цркве своје место налази смрт лично, као нешто што далеко надилази било који хришћански канон. Огранак *Традиционалне Католичке Цркве* из Лос Анђелеса има нејасан став према надбискупу из Мексико Ситија, час се ограђује од њега а час одбија било какав коментар. Наравно, цркве које он води места су култа, у правом смислу речи, за вернике *Свете Смрти* а формално се називају *Народно светилиште Свете Смрти*. Надбискуп Ромо Гиљен комуницира и даје изјаве за медије приликом протестних манифестација и осуђује све оно што представља, по његовом мишљењу, прогон слободе верског култа од стране Католичке Цркве. Мексичко министарство, односно канцеларија задужена за верске заједнице и имиграцију, октобра 2002 је одбацила захтев за признавање статуса верске заједнице култа Свете Смрти, а сам захтев је поднет за седам некретнина односно храмова у Мексико Ситију. На исти начин се одбацују и поновљени захтеви што доводи до уличних протеста у априлу 2005. године.

Света Смрт, привезак на ланчићу

Армандо Салинас Торе и Алваро Кастро, директор и секретар у канцеларији за миграције и верске заједнице, функционери су владе који решавају захтеве верника култа *Свете Смрти*. Званично образложење због кога одбијају да признају цркву из Тепита наизглед је непоречиво и неоспорно: односно не може се захтевати да једна верска конфесија добије објекте званичне Католичке цркве да би затим у њима обављала службу поштовања култа *Свете Смрти*. Наравно, највећи проблем и мотив непризнавања култа свете смрти од стране мексичке владе је велика популарност коју ужива култ *Свете Смрти* међу проститукама, затвореницима и трговцима дрогом, односно како је написао један мексички новинар, „не може се захтевати да илегални стил и начин живота постане чак део гламура а све под маском једне лажне религије.“ Када је већ реч о популарности култа, велики допринос његовом ширењу дала је једна звезда шоу бизниса, односно позната глумица мексичких теленовела, Ниурка, некадашња балерина кубанског порекла, која је у једном интервјуу обелоданила своје пријатељство с надбискупом Гиљеном и своју припадност култу *Свете Смрти*. Тај интервју изузетно популарне звезде шоу бизниса омогућио је надбискупу Гиљену бројна гостовања у најгледанијим ток шоу емисијама мексичке телевизије. Године 2005, 5. априла, прилико, ко зна ког одбијања мексичке владе да званично призна култ *Свете Смрти*, односно цркву из Тепита, организована је протестна манифестација у облику верске процесације у којој

је 30 000 људи обучених у бело, носећи слике *Свете Смрти*, продефиловало централним улицама Мексико Ситија узвикујући „види се, чује се да је света смрт присутна са нама“. Од тог времена процесије, односно уличне манифестације култа *Свете Смрти* су све учесталије и посећеније.

У кратким цртама, *Света Смрт* је визуелно представљена као скелет, обучен и покривен велом, као права Богородица, са глобусом или српом у једној руци а вагом у другој; понекад иза ње постоји једна светлећа скала (Kail 2008, 114). Неки антрополози сматрају да *Света Смрт* управо води порекло из западне традиције и објашњавају њену представу на следећи начин: има грчку тунику као и косу, иначе својство бога Хроноса који је користи да скрати време; вагу, која симболизује правду; пешчаник, који представља инверзију и однос између горњег и доњег света, указујући на проток времена, као и чињеницу да је човеков живот ограничен и, на крају, глобус који држи у шаци, алегорију победе смрти над целим светом, иначе веома уобичајену у Средњем веку (Fragoso Lugo 2007, 10). Прецизније речено, с изузетком празника Свих светих, када је обучена као невеста, обично није под истим велом као Богородица већ на исти начин као Богородица од Гваделупеа. Испод катедрале посвећене Богородици од Гваделупеа данас је могуће купити предмете који величају култ *Свете Смрти*. На њен олтар се приноси цвеће, свеће, лепезе али и кубанске цигаре, алкохолна пића па чак цигарете марихуане. Слична ситуација постоји и у Аргентини где се поштује култ Гауча Гила (Graziano 2007, 113). Верници је моле за заштиту током извршења злочина али и заштиту у случају опасности тако да је, чак, и неки припадници мексичке војске и полиције обожавају и поштују. Проститутке је моле за заштиту, трговци дрогом за помоћ у шверцу опијатима. Као што се *Светој Смрти* моли за помоћ приликом сукоба с непријатељем, моли се и за благосиљање новца, такси возила, ножева, пиштоља и револвера. Поштују је као Богородицу људи из свих слојева друштва, не само људи из криминогене средине. *Светој Смрти* су посвећене, у цркви у Тепиту, Богородичине молитве у које су уметнуте кратке и специфичне фразе (на пример: *Драга Смрти мог срца, не остави ме никад без твоје заштите*). У ноћима сваке прве недеље у месецу, одржава се врло посећена церемонија колективног благосиљања. У граду Тихуана *Света Смрт* се поштује и обожава у једној за то одабраној цркви. Давид Ромо Гиљен поносно изјављује да храмова у којима се поштује овај култ има 40 у Мексико Ситију а 400 на територији читавог Мексика. Аналогно са Богородичиним молитавама, и *Светој Смрти* је наденуто мноштво епитета: *Бела девојчица, Девојка, Врховна Госпа, Свемоћна Госпа, Наша Госпа* и слично (Reyes Ruiz 2011, 56). У интимном обожавању култа, *Светој Смрти* се моли по канонима вештичарења, односно посредством магичких ритуала у оквиру којих се моћ *Свете Смрти* разликује на основу

боје њеног огртача. Највише је поштована *Зелена Смрт*, којој се верници обраћају за заштиту затвореника, људи који су у затвору због оправданог или неоправданог разлога, али јој се моле и за помоћ приликом одвикавања од дроге. *Црвена Смрт* се моли за помоћ у вези са сексуалном моћи и задовољством у љубави, док је *Жута Смрт* задужена за благосиљање новца и трговине. Света смрт обучена у бело, односно *Бела Смрт* је екуменска, упућује на обнову и духовни препород, док се *Црна Смрт* призива када се иде у крвни деликт или се моли за њену заштиту од крвног деликта (Fragoso Lugo 2007, 13). Од *Свете Смрти* се може захтевати оно што се не би смело захтевати од Богородице. Познато је да су први верници били затвореници који су, у првом додиру с овим култом, молили за себе насилну смрт а све у облику двосмисленог завета. То је била прва молитва упућена *Светој Смрти* а за њом следе и остале. Да би се од *Свете Смрти* захтевала и молила помоћ, као и услуга, потребни су чврсти нерви, јер то је тачка са које нема повратка. Најтежа оптужба која се упућује верницима култа управо је то да помоћ *Свете Смрти* мора да буде плаћена смрћу драге особе. На свим сајтовима и у свим интервјуима то је убедљиво најпознатији мит а верници култа *Свете Смрти* одлучно се од тога ограђују. Насупрот томе, они тврде да је Света Смрт само једна добронамерна утешитељица иако изузетно моћна, а о свему томе могу да сведоче праведни људи из свих слојева друштва који јој се моле и добијају њену помоћ и благослов.

Почетком деведесетих година XX века, захваљујући попуштању рестриктивних закона који су се односили на верске слободе, а потичу још из двадесетих година XX века, групе практиканата црне магије почеле су да се окупљају око фигуре Свете Смрти. То би, укратко, била визија и поглед на култ на основу оптужби католичке цркве. Непопоустљив став који је заузео католички мексички клер, на почетку оптужујући култ непрекидно за сатанизам, показао се потпуно неефикасним. Временом став Католичке цркве је постао попустљивији и показао више разумевања тако што реч јерес бива замењена речју грешка. Садашњи став званичне Католичке цркве према верницима култа *Свете Смрти* карактеришу велико стрпљење и опрезна толеранција. У фебруару 2004. објављен је роман *Света Смрт* писца Хомера Ариђиса чија је тема живот шест поштовалаца култа *Свете Смрти*. С обзиром на то да је објављено већ шест издања овог романа може се рећи да се ради о бестселеру. Ариђис је веома поштован и читан романописац као и песник у Латинској Америци, а и код читалаца у Шпанији је постигао велики успех. Први сусрет са култом *Свете Смрти* имао је у капели, на ранчу једног трговца дрогом, приликом прославе на коју је био позван: „у то време нисам у потпуности био свестан праве распрострањености култа.“ Својој супрузи, која је нешто касније правила документарца о бандама малолетника, Ариђис је купио сличицу *Свете Смрти* јер је и

сам на неки начин био погођен изузетном сугестивношћу њеног лика. Писац је убеђен да исто као и Богородица од Гваделупеа и култ *Свете Смрти* настаје од синкретизма поштовања богиње Тоантзин и Дјеве Марије као што је подударна колективна свест мексичког народа о приношењу жртава и плеса мртвих код средњевековних европских народа.

Претпоставља се да је култ стекао око два милиона поклоника за мање од три године, на широком подручју од Аргентине до САД-а. Наравно, свака заједница Мексиканаца у америчким метрополама је природни центар из кога се шири култ *Свете Смрти*. Свака мексичка биљна апотека је излог овог култа, од Лос Анеђелеса па све до Њујорка. Постоје три заједнице верника у Лос Анђелесу, по једна у Орегону и у Вашингтону као формалне испоставе цркве бискупа Ромо Гиљена. Надбискуп Гиљен планира оснивање четворогодишњих студија на којима би се школовали будући свештеници и најављује скоро отварање још 4 храма култа у САД-у. У Берклију постоји заједница верника где су Мексиканци мађина и, као што је то лако предвидети, духовна празнина средње и више класе белаца постаје врло моћан катализатор за ширење култа. Пре неколико година, један хеви метал бенд по имену *Brujeria* упознао је америчке и европске тинејџере с основама и сликовитошћу латиноамеричке црне магије. Дакле, и у овом случају музика је послужила као идеално средство да се млади упознају с култом *Свете Смрти*. Постоји и хип хоп бенд под именом *Cartel de Santa* и текстови њихових песама су концентрисани на фигуру *Свете Смрти*. Једна од њихових песама почиње: „*Посебна приврженост мојој Светој Смрти, да ме заштити као и све моје људе, да праведно суди, да ми допусти да останем жив, да ми да снагу како бих казнио непријатеље, да ми благослови жестоки и здрави пулс, као и да ми допусти да ставим руку на чопор верних паса*“ (Guttman 2009). Коначно, у америчким затворима, по истом моделу као што се то одиграло и у мексичким, незадрживо се шири овај култ, тако да се и једно од најзначајнијих удружења затвореника зове М (Muerte). Паралелно са ширењем култа *Свете Смрти* организују се ходочашћа и улични протести. Електронски медији се све чешће и стручније баве овом темом, друштвене мреже врве од сајтова и дискусија о светој смрти. Као један од најспектакуларнијих података је чињеница да је број сајтова посвећен овој тематици, током 2005, у року од само 6 месеци порастао са 600 на 120.000.

Узимајући све ово у обзир, није тешко приметити где лежи највећа снага ове нове религије и зашто се тако убрзано шири. Свест о моћи смрти је присутна у сваком од нас, свако од нас ју је упознао. Када се тај принцип персонификује у једном ентитету, с којим је могуће направити договор, наравно, под условом непоколебљиве вере, јасно је да та визија има изу-

зетну снагу и да јој је тешко одолети. Смрт је истовремено Богородица утешитељица која ће сигурно доћи, непоколебљиви Бог Исаков и хиљадугодишње готско божанство из приповедака научне фантастике Хауарта Лавкрафта. Смрт је као поп звезда којој је успех загарантован! У мексичкој штампи Света Смрт је честа тема током 2003. и свакодневна метафора колумниста дневне штампе. Крајем 2004. америчка штампа почиње да се бави овом темом на локалном нивоу, у локалним новинама јужњачких држава да би временом број чланака и телевизијских извештаја постао бројнији, тако да су се и напознатији медијски гиганти CNN и Washington post позабавили темом *Свете Смрти* (Castells Ballarin 2008, 13).

Смрт из хришћанске перспективе

Из хришћанске перспективе, смрт је последица прародитељског или првородног греха. Смрт није Божја казна већ лишавање добара која су Адам и Ева поседовали пре своје непослушности према Богу Оцу. Христос је постао човек, умирао на крсту мучећи се и васкрсао како би заувек спасао човечанство од смрти. За хришћане, смрт не треба да буде болна или тајанствена већ треба да има позитиван смисао с обзиром на то да представља прелаз из овоземљског у небески свет где ћемо бити у Божјем присуству. На тај начин се схвата библијска фраза да је „Христос победио смрт“. Вероватно, оно што највише вређа осећајност сваког хришћанина јесте исказ да је *Света Смрт*, иако само на три дана, победила и Исуса (López 2009). У данима који су претходили избору папе Бенедикта XVI, у мексичкој штампи се расправљало на који начин би нови папа могао да спречи растакање католичанства. Подједнако су наведена два религијска покрета у ширењу: Методистичка Црква и култ Свете Смрти.

Астеци и прехиспански народи нису познавали хришћанско схватање греха, због чега убијање није утицало на њихов поглед на свет који се односи на спасење. Хришћанско схватање смрти тек је заживело после освајања Шпанаца. Смрт и васкрсење Исуса Христа спасавају и искупљују сваког човека и појединца. Мексички народ је још од прехиспанске културе задржао култ смрти. Временом се домородачка традиција помешала с хришћанским начелима покушавајући да надомести недостатке, преображавајући се у народне синкретистичке обреде, нарушавајући поруку јеванђеља. Полазећи од суживота са смрћу, Мексиканац је стигао до тога да се игра њоме, да је са њом из дана у дан, да је посматра без страха, с поштовањем, кроз натприродне моћи, стављајући је на место Бога (Michalik 2012).

Закључак

Међу бројним феноменима које обухватају антропологија и студије религије налази се и култ *Свете Смрти*. У својим покушајима да представи основне емоције људског бића усмерене према светом, Рудолф Ото говори о парадоксалном *mysterium tremendum et fascinans*. По Ван дер Леву, парадоксалност је једна од главних карактеристика моћи која представља централни појам свих система веровања. Чини се да је у случају култа *Свете Смрти*, мултидимензионална парадоксалност паралелна с убеђењем њене изузетне снаге и чудотворне ефикасности. Ако је граница живота смрт, природно је да човек жели да зна и да има потребу за сазнањем да постоји нешто „изнад“. Ово представља једно од суштинских егзистенцијалних питања у историји, религији, филозофији, антропологији и науци уопште. Истраживање о овом феномену представља део свакодневног живота и то свакако није исцрпна студија о том питању, већ само полазна тачка за даља, свеобухватнија и интердисциплинарнија истраживања. Изучавање култа *Свете Смрти* је прилика за академске и интелектуалне кругове, за „живо“ изучавање овог феномена.

Литература

- Aguilar-Moreno, Manuel. 2006. *Handbook to Life in the Aztec World*. Oxford University Press.
- Aridjjs, Homero. 2003. *La Santa muerte: sexteto del amor, las mujeres, los perros y la muerte*. México: Alfaguara.
- Barranco, Bernardo. 2005. *La Santa Muerte*. México: La Jornada.
- Carrasco, David. 1998. *Daily Life of the Aztecs*. Indiana: Greenwood.
- Castells Ballarin, Pilar. 2008. La Santa Muerte y la cultura de los derechos humanos. *Liminar, Estudios Sociales y Humanísticos* VI (1): 13–25. México: Universidad de Ciencias y Artes de Chiapas San Cristóbal de las Casas.
- Chesnut, Andrew. 2012. *Devoted to Death: Santa Muerte, the Skeleton Saint*. Oxford University Press.
- De Martino, Ernesto. 1982. *Sud e magia*. Milano: Feltrinelli.
- Fragoso Lugo, Perla Orquídea. 2007. La Muerte santificada: el culto a La Santa Muerte en la Ciudad de México. *Revista de El Colegio de San Luis • Vetas*, IX (26–27), mayo-diciembre: 9–39.
- Graziano, Frank. 2007. *Cultures of Devotion-Folk Saints of Spanish America*. Oxford University Press.
- Guttman, Arthemis. 2009. *Práctica del culto a la santa muerte / rituales y mucho más*. México.
- Hernández, Saúl Santana. 2011. Santa Muerte, herejía viva. Crónica de una visita a un altar de la Santa Muerte. *El Cotidiano* 169, septiembre-octubre: 107–108. México:

- Universidad Autónoma Metropolitana Azcapotzalco. <http://www.santamuerteindeleble.com/libros-gratis/> 22.8.2016.
- Kail, Tony M. 2008. *Magico-religious groups and ritualistic activities: a guide for first responders*. Ohio: CRC Press.
- Kindrick, Jessica. 2012. The Matricentric Trinity of Mexican Religion: *Coatlicue, the Virgin of Guadalupe, and Santa Muerte*.
- López, Pablo y Marcia G. Nielson. 2009. *La Biblia de la Santa Muerte*. México: Editores unidos.
- Mâle, Emile. 1908. *L'art religieux de la fin du moyen âge en France; étude sur l'icongraphie du moyen âge et sur ses sources d'inspiration*. Paris: Librairie A. Colin.
- Michalik, Piotr Grzegorz. 2012. *The Meaning of Death: Semiotic Approach to Analysis of Syncretic Processes in the Cult of Santa Muerte*. Proceedings of the 10th World Congress of the International Association for Semiotic Studies (IASS/AIS) Universidade da Coruña: 605–612.
- Milin, Lazar. 1997. *Naučno opravdanje religije*, knj. 2. Šid: Gragosrem.
- Park, Jungwon. 2007. *Sujeto Popular entre el Bien y el Mal: Imágenes Dialécticas de "Jesús Malverde"*. Número 17, University of Pittsburgh.
- Perdigón Castañeda, J. Katia. 2008. *La Santa Muerte, protectora de los hombres*. México: Conaculta, Instituto Nacional de Antropología e Historia.
- Reyes Ruiz, Claudia. 2011. Historia y actualidad del culto a la Santa Muerte. *El Cotidiano* 69, septiembre-octubre: 51–57. México: Universidad Autónoma Metropolitana Azcapotzalco.
- Sánchez Martínez, Tristán. 2011. La elección de la Santa Muerte como símbolo religioso. *El Cotidiano* 169, septiembre-octubre: 109–111. México: Universidad Autónoma Metropolitana Azcapotzalco.
- Velázquez, Oriana. 2009. *El libro de la Santa Muerte*. México: Editores unidos.
- Villamil Uriarte, Raúl René. 2011. De la Niña Blanca y la Flaquita, a la Santa Muerte. (Hacia la inversión del mundo religioso). *El Cotidiano* 169, septiembre-octubre: 29–38. México: Universidad Autónoma Metropolitana Azcapotzalco.

Radmilo Košutić
Belgrade

*Our Most Holy Death:
The phenomenon of the cult of Saint Death in Mexico*

The purpose of this paper is brief presentation of learning and development of the cult of Saint Death, and to indicate to the interest in anthropology and religious studies on this phenomenon that contributes to a better understanding of this interesting topic. It is certainly not an exhaustive study on this issue, but only a starting point for further, more comprehensive and interdisciplinary researches. The cult of Saint Death is increasingly popular, not only in Mexico but

also in neighboring countries, such as Guatemala, El Salvador and the United States. The cult of Saint Death is already a social phenomenon which has yet to be systematically explored, especially as this syncretic religious system is very popular among the Mexican underworld: drug dealers, street vendors, taxi drivers, vendors, piracy, street children, prostitutes, pickpockets, criminal gangs and murderers.

Key words: Catholic Church, cult, death, deities, Mexico, religion, syncretism

*Notre très sainte mort:
Le phénomène du culte de Saint Mort au Mexique*

Le but de cet article est de présenter brièvement la doctrine et le développement du culte de La Sainte Mort, ainsi que de mettre en évidence l'intérêt dans les études d'anthropologie et religieuses de ce phénomène. Ceci est loin d'être une étude exhaustive sur la question, mais seulement un point de départ pour d'autres études, plus complètes et interdisciplinaires. Le culte de La Sainte Mort est de plus en plus populaire, non seulement au Mexique mais aussi dans les pays voisins, tels que le Guatemala, le Salvador et les États-Unis. Le culte de La Sainte Mort est un phénomène social qui doit encore être exploré systématiquement, d'autant plus que ce système religieux syncretique est très populaire parmi la pègre mexicaine: les trafiquants de drogue, les vendeurs ambulants, les chauffeurs de taxi, le piratage, les enfants de la rue, les prostituées, les pickpockets, les bandes criminelles et les assassins.

Mots clés: culte, divinités, Église catholique, Mexique, mort, religion, syncrétisme

Primljeno / Received: 4.10.2016

Prihvaćeno / Accepted: 25.10.2016